

© AMNESTY INTERNATIONAL

“ŞİDDETLE TECAVÜZ ETTİLER”

İRAN’DA ‘KADIN, YAŞAM, ÖZGÜRLÜK’ PROTESTOLARINI BASTIRMAK İÇİN CİNSEL ŞİDDET KULLANILDI

AMNESTY
INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü, herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi için değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir.

Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı duyduğu ve hesap verdiği bir dünyadır.

Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ve bireysel bağışlar olan bir kurumuz.

Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

© Uluslararası Af Örgütü 2023

Aksi belirtilmediği sürece bu belgedeki içerikler Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0 lisanslıdır.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Daha fazla bilgi için lütfen internet sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edin: www.amnesty.org

Uluslararası Af Örgütü dışındaki bir telif hakkı sahibine atıf yapılan içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.

Uluslararası Af Örgütü tarafından ilk kez 2023 yılında yayımlanmıştır.

Peter Benenson House, 1 Easton Street London WC1X 0DW, UK

Index: MDE 13/7480/2023

Original language: English

amnesty.org.tr

Kapak Fotoğrafı: Kadınlar, erkekler ve 12 yaşındaki çocuklar da dahil olmak üzere tecavülden ve diğer cinsel şiddet türlerine maruz bırakılanlardan hayatta kalanları bir sanatçının temsili. Soyut sanat eseri, "İran'ın istihbarat ve güvenlik güçlerinin elinde korkunç sınıvlara katlanan hayatta kalanların ifadelerinden ilham aldı". "Kadın, Yaşam, Özgürlük" ayaklanması, yine de hikayelerini paylaşma ve hakikat ve adalet adına ses çıkarma konusunda muazzam bir cesaret ve dayanıklılık gösterdi.. © Uluslararası Af Örgütü

AMNESTY
INTERNATIONAL

İÇİNDEKİLER

1. ÖZET

4

ÖZET

“Görevliler hepimizi yumrukladı ve tekmeledi, sopalarla ve hortumlarla dövdü. Çoğumuz yaralandık. Bir kadının burnu ve dişleri kırıldı. Erkekleri kadın aile üyelerine tecavüzle tehdit ettiler. Tüm kadınlara cinsel saldırıda bulundular. Kadınların göğüslerinden tuttular ve gözümüzün önünde üzerlerini çıkartıp üstsüz bıraktılar. Bıçakla göğüslerini kesmekle bile tehdit ettiler.

Behruz, Kamu Güvenliği Polisi'ne ait karakolda yaşadıklarını ve tanık olduklarını anlatan bir protestocu¹

İran istihbarat ve güvenlik güçleri, Mahsa (Jina) Amini'nin gözaltında ölümünün ardından Eylül-Aralık 2022 ayları arasında ülke genelinde gerçekleştirilen “Kadın, Yaşam, Özgürlük” protestoları sırasında keyfi olarak gözaltına alınan kadınları, erkekleri ve yaşları 12'ye kadar düşen çocukları işkence ve diğer türde kötü muamele kapsamına giren tecavüz, toplu tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri gibi korkunç fiillere maruz bıraktı.

Cinsel şiddet, devlet görevlileri tarafından, protestocuların moralini, özsaygısını ve onur duygusunu yok etmek, başka protestoları caydırmak ve protestocuları siyaset ve güvenlik rejimine ve bu rejimin suistimale dayalı zorunlu başörtüsü yasaları gibi aşırı sert mevzuatı aracılığıyla uygulanan toplumsal cinsiyet temelli köklü ayrımcılık sistemine meydan okudukları için cezalandırmak amacıyla bir işkence aracı olarak tam bir cezasızlıkla uygulandı.

Cinsel şiddetten hayatta kalanlar; başörtülerini çıkaran kadınların ve kız çocukların yanı sıra erkekler ve erkek çocuklar, lise öğrencileri, öğretmenler, üniversite öğrencileri, kadın hakları savunucuları, çevre ve diğer sivil toplum aktivistleri, gazeteciler ve ezilen Beluci ve Kürt etnik azınlık üyeleri dahil diğer protestocuları kapsıyordu.

Keyfi gözaltılar ile gözaltıları takip eden tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri dahil işkence ve diğer türde kötü muameleyi gerçekleştiren istihbarat ve güvenlik güçleri arasında Devrim Muhafızları, paramiliter Besic güçleri ve İstihbarat Bakanlığı ile Kamu Güvenliği Polisi (*emniyet-i umumi polisi*), İran polisinin Soruşturma Dairesi

¹Uluslararası Af Örgütü bu vakada ve rapor boyunca takma isimler kullandı ve görüşülen kişilerin kimlik bilgilerini saklı tuttu. Ayrıntılar için “Metodoloji” başlıklı 2. Bölüme bakınız.

(*agahi*) ve polis teşkilatına bağlı Özel Kuvvetler (*yegan vije*) dahil İran İslam Cumhuriyeti Kolluk Kuvvetleri'nin pek çok farklı birimi vardı.

Uluslararası Af Örgütü, Eylül-Aralık 2022 tarihleri arasında İran genelindeki ayaklanma bağlamında gözaltına alınan protestocuların maruz bırakıldığı tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri hakkında 45 kişiyle görüşmeler gerçekleştirdi ve mevcut olduğunda tıbbi kayıtlar, yaralanmaları gösteren fotoğraf kanıtları ve yazılı şikayetler dahil ilgili dokümanları edindi ve inceledi.

Bu 45 kişinin tanıklıklarına dayalı olarak Uluslararası Af Örgütü, tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinden hayatta kalan 12 kadın, 26 erkek, bir kız ve altı erkek çocuk olmak üzere 45 kişinin vakalarını ayrıntılı olarak belgeledi.

Cinsel şiddetten hayatta kalan 45 kişinin Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen vakaları İran'ın 31 eyaletinden 17'sini kapsıyordu. Bunlar Elburz, Doğu Azerbaycan, İsfahan, Gilan, Hürmüzgan, İlam, Kirmanşah, Razavi Horasan, Huzistan, Kürdistan, Luristan, Merkezi, Mazenderan, Tahran, Sistan ve Belucistan, Batı Azerbaycan ve Zencan eyaletleriydi.

Yaftalama ve misilleme kaygısı vakaların olduğundan az bildirilmesiyle sonuçlandığı için "Kadın, Yaşam, Özgürlük" protestoları sırasında cinsel şiddetin ne ölçüde yaygın olduğunu tahmin etmek zor. Buna karşın, Uluslararası Af Örgütü'nün İran eyaletlerinin yarısından fazlasında meydana gelen 45 vakaya ilişkin ayrıntılı belgeleme çalışması, ayrıca tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinden hayatta kalan dokuz kişi ile gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan dört kişiden oluşan 13 görüşmecinin alıkonulan onlarca protestocuya yönelik diğer tecavüz ve diğer cinsel şiddet vakaları hakkındaki beyanları, belgelenen vakaların tekil ihaller olmadığını, daha geniş çaplı bir uygulamanın parçası olduğunu gösteriyor.

Uluslararası Af Örgütü'nün vakalarını ayrıntılarıyla belgelediği cinsel şiddetten hayatta kalan 45 kişi arasında 16'sı tecavüze, 29'u ise diğer cinsel şiddet türlerine maruz bırakıldı. Tecavüzdən hayatta kalanlar altı kadın, yedi erkek, 14 yaşında bir kız çocuk ve 16 ve 17 yaşlarında iki erkek çocuğu kapsıyordu. Bunlardan dördü kadın, ikisi erkek olmak üzere altı kişi, sayısı 10'a kadar varan erkek görevliler tarafından toplu tecavüze maruz bırakıldı.

Devlet görevlileri kadınları ve kız çocukları vajinal, anal ve oral yoldan; erkekleri ve erkek çocukları ise anal yoldan tecavüze maruz bıraktı. Hayatta kalanlar tahta ve metal sopalar, cam şişeler, hortumlar ve/veya görevlilerin cinsel organları ile tecavüze maruz bırakıldı. Hayatta kalan sekiz kişi Devrim Muhafızları yönetimindeki gözaltı merkezlerinde, dördü güvenlik güçlerine ait minibüslerde –üç vakada ilgili güvenlik güçlerinin polis teşkilatına bağlı Özel Kuvvetler (*yegan vije*) olduğu teşhis edildi–, biri gayri resmi ve hukuka aykırı olarak geçici gözaltı merkezine çevrilen bir ilkokulda, biri bir Besic üssü yakınındaki bir evde ve ikisi işlevi bilinmeyen binalarda tecavüze maruz bırakıldı.

Hayatta kalan diğer 29 kişi diğer cinsel şiddet türlerine maruz bırakıldı. Kadınların ve kız çocukların vakalarında saldırılar rutin olarak erkek güvenlik ve istihbarat görevlilerinin ellerini kadınların ve kız çocukların giysileri ve iç çamaşırlarının altına sokmalarını; göğüslerini, cinsel organlarını ve kalçalarını bıçaklamayı, elle taciz etmeyi, darp etmeyi, yumruklamayı ve tekmelemeyi; erkek tutuklular önünde de olmak üzere kıyafetlerini çıkartmayı; onay dışı üst aramalarını; video kameralar önünde ve dondurucu soğukta da olmak üzere saatlerce veya günlerce çıplak halde alıkoymayı; zorla saçlarını kesmeyi; saçlarından tutup yerde sürüklemeyi ve bu kişileri ve/veya ailelerini tecavüzle tehdit etmeyi içeriyordu. Erkeklerin ve erkek çocukların vakalarında ise belgelenen cinsel şiddet türleri onları veya yakınlarını tecavüzle tehdit etmeyi; soyunmaya zorlamayı; çıplak halde soğuk havada bekletmeyi; cinsel organlarına elektrik şoku vermeyi; cinsel organlarına iğne batırmayı; testislerine ve kalçalarına dokunmayı, vurmayı, bu bölgeleri sıkmayı ve tekmelemeyi; testislerine uzun sürelerle buz koymayı ve onları daha da aşağılamak için kadın tutuklular önünde çıplak halde kırbaçlamayı içeriyordu.

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerine genellikle kemiklerin kırılması ve diğer ciddi yaralanmalarla sonuçlanan ağır fiziksel şiddeti de içeren diğer işkence ve kötü muamele biçimleri eşlik etti. İstihbarat ve güvenlik güçleri rutin olarak, defalarca yardım isteseler dahi cinsel şiddetten hayatta kalanların tıbbi tedaviye erişimini engelledi. Tecavüz sonucu oluşan enfeksiyon ve vajinal ve rektal kanama gibi yaralanmalar için de tıbbi tedavi sağlanmadı.

PROTESTOCULARA YÖNELİK ŞİDDETLİ BASKILAR

16 Eylül 2022'de, 22 yaşındaki Mahsa (Jina) Amini'nin İran'ın "ahlak" polisi tarafından, ülkenin kadınlar ve kız çocuklar için uyguladığı suistimale dayalı, alçaltıcı ve ayrımcı zorunlu örtünme yasalarına uymadığı gerekçesiyle keyfi olarak gözaltına alınmasından birkaç gün sonra gözaltında hayatını kaybetmesi ülkede daha önce benzeri görülmemiş bir halk ayaklanmasına sebep oldu. Okul çağındaki çocukların da aralarında olduğu yüz binlerce protestocu İran genelindeki şehirlerde ve eyaletlerde, ağırlıklı olarak barışçıl protestolara katılmak üzere sokaklara çıktı. Ayaklanmanın ön saflarında yer alan kadınlar ve kız çocuklar on yıllardır

süregelen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddete meydan okudu, “Kadın, Yaşam, Özgürlük” (Farsça *Zan, Zendeği, Azadi*; Kürtçe *Jin, Jijan, Azadi*) sloganı sayısız protestocu tarafından kullanılıp ülkenin dört bir yanında duvarlara yazıldı. 2017 sonlarından bu yana İran’ı sarsan ülke çapındaki protestolarda tekrarlayan motiflerle tutarlı olarak, halkın öfkesinin odağında siyasi rejime karşı daha geniş kapsamlı şikayetler yer alıyordu: Protestocular İslam Cumhuriyeti sistemine son verilmesini ve bu sistemin insan haklarına riayet eden seküler demokratik bir sistemle değiştirilmesini talep ettiler.

Yetkililer, ülke geneline yayılan protestolara, direniş ruhunu kırmayı, protestocuları tekrar bir araya gelmekten caydırmayı ve İslam Cumhuriyeti sistemine karşı durdukları ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve baskılara meydan okudukları için cezalandırmayı amaçlayan şiddetli bir askeri baskıyla karşılık verdi. Güvenlik güçleri, büyük oranda barışçıl olan protestoları dağıtmak için kapsamlı ve hukuka aykırı bir şekilde atış mühimmatı, metal saçmalar ve biber gazı kullandı, ağır fiziksel şiddete başvurdu. Bunun sonucunda onlarca çocuğun da aralarında bulunduğu yüzlerce protestocu ve izleyici hukuka aykırı olarak öldürüldü, binlercesi uzuv ve görme kaybı gibi ciddi yaralanmalara maruz kaldı.

Yetkililer aynı zamanda ülkenin dört bir yanında toplu gözaltılar gerçekleştirerek on binlerce protestocuyu, üniversite öğrencisini, lise öğrencisini, kamusal alanda başörtülerini çıkaran kadınları ve kız çocukları, gazetecileri, avukatları, siyasi muhalifleri, ezilen etnik azınlıkların üyelerini, LGBTİ+’ları, insan hakları savunucularını ve diğer sivil toplum aktivistlerini gözaltına aldı. Gözaltına alınan kişiler sistematik olarak zorla kaybetme, işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı ve hiçbir şekilde adil olmayan göstermelik yargılamaların ardından uzun süreli hapis cezalarına mahkum edildi.

Ayaklanma sırasında ve sonrasında, yetkililer, halk arasında korku yaymak ve gelecekteki protestoları bastırmak için protestoculara, muhaliflere veya muhalif varsayılan kişilere ve etnik azınlık üyelerine karşı bir baskı aracı olarak ölüm cezası kullanımını artırdı.

Kasım 2022’de BM İnsan Hakları Konseyi, İran’da meydana gelen insan hakları krizi karşısında, protestolarla bağlantılı insan hakları ihlallerini soruşturması için oyçokluğuyla bir BM Veri Toplama Misyonu’nun kurulmasına karar verdi. Veri Toplama Misyonu’nun bulgularını içeren kapsamlı raporunu BM İnsan Hakları Konseyi’ne Mart 2024’teki 55. genel kurulunda sunması bekleniyor.

CİNSEL ŞİDDETEN HAYATTA KALANLARIN GÖZALTINA ALINMASI VE ZORLA KAYBEDİLMESİ

Üniformalı veya sivil giyimli istihbarat ve güvenlik güçleri, protestolar sırasında veya sonrasında cinsel şiddetten hayatta kalan kişileri yakalama emri olmadan sokaklarda, evlerinde veya işyerlerinde keyfi olarak gözaltına aldı. Bu kişileri resmi veya gayri resmi gözaltı merkezlerine nakletmeden önce zorla araçlarına bindirerek araç içinde tecavüz ve/veya diğer cinsel şiddet türlerini içeren işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bıraktılar.

Bazı vakalarda yetkililer, cinsel şiddetten hayatta kalanları resmen gözaltına almak yerine kaçırarak hukuk dışı bir biçimde özgürlüğünden yoksun bıraktı. Bu vakalarda resmi gözaltı kaydı yoktu ve görevliler onları saatler veya günlerce alıkoyduktan sonra sokaklarda terk etti. Diğer vakalarda, şiddetten hayatta kalanlar güvenlik ve istihbarat birimlerinin yönetimindeki bir gözaltı merkezinde ya da günler veya haftalar sonra bir cezaevine nakledilmelerinin ardından nihayet kayıt altına alındı.

Uluslararası Af Örgütü, istihbarat ve güvenlik güçlerinin, alıkonulan kişileri gözaltı işlemi sırasında, gözaltı merkezine nakledilirken araç içinde ve bizzatı gözaltı merkezlerinde tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerine maruz bıraktığını tespit etti.

Alıkonulan kişiler genellikle saatler boyu, onları azami ölçüde aşığılama ve cezalandırma amacı taşıyan tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri dahil işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz kaldı. Sıklıkla travmatize olmuş ve sersemlemiş halde sorgulandılar ve yabancı yapılarla iltisaklı oldukları ve protestolara katılmak için para aldıkları şeklinde gerçeği yansıtmayan ‘itiraflarda’ bulunmaya zorlandılar.

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet suçlarının işlendiği alıkoyma yerleri arasında polis teşkilatı, Devrim Muhafızları, İstihbarat Bakanlığı ve paramiliter Besic güçlerine ait resmi gözaltı merkezleri veya emniyet yerleşkelerinin yanı sıra evler ve halk arasında “güvenli ev” olarak bilinen apartmanlar gibi gayri resmi alıkoyma yerleri ve ardiyeler, otoparklar, okullar ve spor salonları gibi geçici gözaltı yerleri vardı.

Çocuklar genellikle yetişkinlerle birlikte tutuldu ve cinsel şiddet dahil aynı işkence ve diğer türde kötü muamele biçimlerine maruz bırakıldı. Kadınlar ve kız çocuklar ağırlıklı olarak, tamamı erkeklerden oluşan istihbarat ve güvenlik güçleri yönetimindeki gözaltı yerlerinde, cinsiyete özgü ihtiyaçları göz ardı edilerek alıkonuldu ve bu durum onları tecavüz ve diğer türde cinsel şiddet riskine açık hale getirdi.

TECAVÜZ VE TOPLU TECAVÜZ

Uluslararası Af Örgütü, Eylül ile Aralık 2022 arasında “Kadın, Yaşam, Özgürlük” protestoları bağlamında gözaltına alınan 16 protestocunun maruz bırakıldığı tecavüz vakalarını ayrıntılarıyla belgeledi. Tek bir failin tecavüzünü içeren 10 vakadan birinde, lise öğrencisi **Kıyan** hortumla tecavüze maruz bırakıldı. Lise öğrencisi olan arkadaşı **Ferşad** ve akrabası **Ahmed** de aynı olayda keyfi olarak gözaltına alındı, alıkonuldu ve tecavüze maruz bırakıldı. Protestolara katılan **Kemal** coplar veya sopalarla, **Ali** ise coplar ve cam şişelerle tecavüze maruz bırakıldı. Tecavüzdten hayatta kalan diğer iki kişi, **Mehdi Muhammedifard** ve **Süheyl**, hastaneye kaldırılmalarını gerektiren rektal kanama dahil ciddi yaralanmalara maruz kaldı. Mehdi Muhammedifard işkence altına alınan ‘itiraflara’ dayalı olarak ölüm cezasına mahkum edildi.

Zehra adlı bir kadın, Uluslararası Af Örgütü’ne ilettiği yazılı beyanında, İran polisine bağlı Özel Kuvvetlere (*yegan vije*) ait bir minibüsün içerisinde bir görevlinin, gözaltına alınan diğer kadınların önünde pantolonunu indirip onu tecavüze maruz bıraktığını anlattı. Aynı zamanda, bir başka görevlinin araç içinde, elleri kelepçeli iki kadından kendisine oral seks yapmalarını istediğini ve kadınlardan birinin reddetmesi üzerine görevlinin onu saçlarından sürükleyerek dışarı çıkarttığını gördüğünü belirtti.

Diğer bir kadının annesi **Parisa**, Uluslararası Af Örgütü’ne, güvenlik güçlerine ait bir minibüsün içinde bir görevlinin parmağını kızının vajinasına sokarak onu tecavüze maruz bıraktığını söyledi.

Bir görevli, polis tarafından keyfi olarak gözaltına alındıktan sonra gayri resmi bir gözaltı yerinde alıkonulan lise öğrencisi **Zeynep**’i tecavüze maruz bıraktı. Bir ruhsal sağlık uzmanı, Uluslararası Af Örgütü’ne, tecavüzün Zeynep’in bir aylık alıkonuluşunun son gününde meydana geldiğini ve görevlinin ona serbest kalmak istiyorsa tecavüze uğraması gerektiğini söylediğini bildirdi. Görevli aynı zamanda Zeynep’i, tecavüzü başka birine açıklarsa ailesinin zarar görebileceği yönünde tehdit etti.

Uluslararası Af Örgütü’nün vakalarını belgelediği cinsel şiddetten hayatta kalan 16 kişi arasından dördü kadın, ikisi erkek olmak üzere altı kişi toplu tecavüze maruz bırakıldı.

Devrim Muhafızları yönetimindeki bir gözaltı merkezinde çok sayıda görevli cinsel organları ve bir cam şişe ile **Meryem**’i vajinal ve oral yoldan tecavüze maruz bıraktı. Meryem’in hatırladığına göre muhafızlar ona şöyle dedi:

“Hepiniz penis bağımlısınız, o yüzden size güzel zaman geçireceğiz. Özgürlükten istediğin bu değil mi?”

Güvenlik güçleri üniversite öğrencisi **Simin**’i bir minibüse bindirdi ve gözleri bağlı halde işlevi bilinmeyen bir binaya götürdü. Burada bir kadın görevlinin de dahilyle iki erkek görevli tarafından tecavüze maruz bırakılan Simin, Uluslararası Af Örgütü’ne şunları anlattı:

“Bir kadın soyunmamı emretti. Giysilerimi çıkartırken odaya iki erkek geldi. Kadın ve erkeklerden biri beni şiddetle yere yatırdı, diğer erkek tecavüz etti. Hareketsiz halde yerde yatarken bu sefer de ikinci erkek... ilk tecavüz sırasında beni yere yatıran, bana tekrar tecavüz etti.”

10 kadar görevli, protestocu **Şirin**’i dokuz saat boyunca bir Besic üssü yakınındaki boş bir binada alıkoydukları sırada cinsel organları ve coplarla vajinal ve anal yoldan toplu tecavüze maruz bıraktı.

Sivil giyimli altı güvenlik güçleri üyesi **Fatime**’yi, onu tedavi eden bir ruhsal sağlık uzmanının aktardığına göre, hukuk dışı bir biçimde geçici gözaltı yerine çevrilen bir okul sınıfında iki hafta boyunca alıkoydu ve burada onu birçok kez anal ve vajinal yoldan toplu tecavüze maruz bıraktı.

Ferzad, Uluslararası Af Örgütü’ne, Özel Kuvvetlere ait bir minibüste sivil giyimli görevlilerin araçtakilerden çırılçıplak soyunmalarını istediğini, kendisi ile diğer bir protestocu olan **Şahid**’i soyunmayı reddetmeleri üzerine toplu tecavüze maruz bıraktığını şu sözlerle anlattı:

“Bizi yüz üstü araca yaslayıp bacaklarımıza elektrik şoku verdiler. Bana coplarla vurarak, yumruklarla ve tekmelerle işkence ettiler; burnum ve dişlerim kırıldı. Pantolonumu indirip tecavüz ettiler. Paramparça oldum... Durmadan kusuyordum ve rektumumdan kan geliyordu.”

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN DAHA GENİŞ BAĞLAMI

Uluslararası Af Örgütü, istihbarat ve güvenlik güçlerinin protestocuları sindirmek, cezalandırmak ve aşağılamak için, ayrımcılığa dayalı sebeplerle ve zorla ‘itiraflar’ almak amacıyla tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerini içeren işkence ve diğer türde kötü muamele uyguladığını tespit etti. Zorla elde edilen ‘itiraflar’ daha sonra yargılanan protestocuların davalarındaki iddianame ve mahkumiyet kararlarına temel oluşturdu.

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri dışında yaygın fiziksel işkence ve kötü muamele yöntemleri arasında coplar ve zincirlerle dövmek; tokat, tekme ve yumruk atmak; kırbaçlamak; uzun süre hücre hapsinde tutmak; vücudun farklı bölgelerine elektrik şoku vermek; aşırı sıcak veya soğuğa maruz bırakmak; alıkonulan kişileri aşağılayıcı hareketler yapmaya zorlamak; kadınların ve erkeklerin saçını çekmek; haplar ve iğneler

dahil zorla kimyasal maddeler vermek; kişileri genellikle gözleri bağlı veya başlarına torba ya da çuval geçirilmiş halde uzun süre zor pozisyonlarda durmaya zorlamak ve tıbbi tedaviyi engellemek yer alıyordu. Bildirilen diğer işkence yöntemleri ise kişileri su altında tutmayı, vücudun hassas bölgelerine iğne batırmayı, tırnaklarını sökmeyi ve tırnaklarına iğne batırmayı, gözleri dahil çeşitli yerlerine biber gazı sıkmayı, sahte infazları ve boyunlarından ve bileklerinden asmayı içeriyordu.

Yaygın psikolojik işkence türleri arasında fiziksel işkenceye devam etme, öldürme veya ömür boyu hapsedme tehditleri; aile üyelerini gözaltına alma, öldürme, tecavüz veya başka bir şekilde işkenceye maruz bırakma, onlara fiziksel zarar verme ve/veya zorla kaybetme tehditleri; geceleri de dahil olmak üzere uzun sürelerle ışık ve ses bombardımanı; kişilere ve aile üyelerine yönelik alçaltıcı sözlü hakaret ve küfürleri ısrarla kullanma ve işkence edilen diğer kişilerin çığlıklarını dinletme vardı. Birçok vakada sorgu görevlileri hayatta kalanlara, gerçek dışı bir şekilde, sevdiklerinin zaten gözaltında olduğunu ve tecavüz veya diğer cinsel şiddet türleriyle sorgulandıklarını ve/veya işkence gördüklerini söyledi.

Cinsel şiddetten hayatta kalan bazı kişiler, Uluslararası Af Örgütü'ne, sorgular sırasında devlet görevlilerinin onları "dünyada yozlaşmayı yaymak" ve/veya "Allah'a düşmanlık" gibi ölüm cezası öngören suçlardan yargılamak veya mahkum ettirmekle tehdit ettiğini bildirdi.

Ayrıca, görevlilerin, alıkonulan kişileri yeterli gıda ve içme suyundan devamlı yoksun bıraktığını söylediler. Toplu tecavüzdən hayatta kalan **Fatime**, Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü bir ruhsal sağlık uzmanına, alıkonulanlar yiyecek ve su istediğinde görevlilerin onlara "kendi pisliğini yiyin" dediğini ifade etti.

Yine toplu tecavüzdən hayatta kalan **Ferzad**, Uluslararası Af Örgütü'ne, su istemesi üzerine bir görevlinin yüzüne yumruk atarak şöyle söylediğini aktardı:

"Burası otel değil. Bir daha su istesen seni öyle bir döverim ki geberirsin."

Lise öğrencisi **Kiyan**'ın annesi ise oğlunun üç hafta boyunca karanlık ve soğuk bir hücrede, elleri ve ayakları zincirlenmiş halde tutulduğunu ve her gece Devrim Muhafızları'nın ona kapının altından yalnızca bir parça kuru ekmeğe attığını belirtti.

Hayatta kalanlar aynı zamanda aşırı kalabalık, pis ve sağlıksız koşullar, hamamböceklerinin etrafı sarması, yatak yokluğu, tuvalet ve duşlara erişimin olmaması veya çok sınırlı olması ve bunun sonucu olarak bazı durumlarda alıkonulan kişilerin kendi üzerlerine idrar yapmaları, cinsiyete özgü tesislere ve kadınlarla kız çocuklar için hijyen ve adet ürünlerine erişim eksikliği gibi zalimane ve insanlık dışı gözaltı koşullarına maruz bırakıldıklarını bildirdiler.

CİNSEL ŞİDDET İLE DİĞER İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELENİN ARDINDAN VERİLEN ÖLÜM CEZALARI

Uluslararası Af Örgütü, tecavüz ve/veya diğer cinsel şiddet türlerine maruz bırakıldıktan sonra işkence altında alınan 'itiraflara' dayalı olarak ölüm cezasına mahkum edilen beş protestocunun (**Mansur Dahmarde, Medhi Muhammedifard, İbrahim Narui, Cevat Ruhi ve Mecid Kazimi**) vakalarını belgeledi. Mecid Kazimi 17 Mayıs 2023'te keyfi olarak infaz edildi; Cevat Ruhi ise tutuklu bulunduğu sırada 31 Ağustos 2023'te şüpheli koşullarda hayatını kaybetti.

Beş erkeğin tamamı, hiçbir şekilde adil olmayan yargılamaların ardından ölüme mahkum edildi. Adil yargılanma hakları açıkça ihlal edildi. İhlal edilen hakları arasında, gözaltı sırasında ve kovuşturma aşamasında kendi seçtikleri bir avukata erişim hakkı; masumiyet karinesi; susma hakkı; tutukluluk durumlarının hukukiliğine anlamlı bir itirazda bulunma hakkı; bağımsız, yetkin ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı ve bir yüksek mahkemeye temyiz başvurusunda bulunma ve haklarındaki mahkumiyet kararları ile cezaların anlamlı bir şekilde yeniden değerlendirilmesini talep etme hakkı yer almaktadır.

Beş vakanın tümünde ölüm cezası öngören suçlar, uluslararası insan hakları hukuku kapsamında korunan eylemlerden veya uluslararası insan hakları hukuku uyarınca kasten öldürme içeren suçlara karşılık gelen "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan eylemlerden kaynaklanıyordu. İkinci grup eylemler vandallık, yağma, taş atma, kamu düzenini bozma veya silah taşıma eylemlerini içeriyordu. Uluslararası hukuk uyarınca bu tür suçlar katıyen ölüm cezasıyla cezalandırılmamalıdır; aksi halde, İran'ın taraf olduğu Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile güvence altına alınan yaşam hakkının ihlalini teşkil eder.

Uluslararası Af Örgütü, tutuklular veya sanıklar tarafından savcılıkta veya mahkemede sunulan, tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerini de içeren hiçbir işkence ve diğer türde kötü muamele beyanının savcılık ve yargı makamları tarafından etkili, bağımsız ve kapsamlı bir biçimde soruşturulmadığını tespit etti.

CİNSEL ŞİDDETİN HAYATTA KALANLAR ÜZERİNDEKİ UZUN SÜRELİ FİZİKSEL VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Uluslararası Af Örgütü'nün araştırması, yaşadıkları korkunç eziyetten aylar sonra bile cinsel şiddetten hayatta kalan kadın, erkek ve çocukların tamamının hâlâ istihbarat ve güvenlik güçleri tarafından maruz bırakıldıkları tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinin fiziksel ve psikolojik travmasıyla baş etmeye çalıştıklarını saptadı.

Hayatta kalanlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, fiziksel etkilerin, görevlilerin tecavüz ve/veya diğer cinsel şiddet türleri sonucu oluşan, cilt ve genital bölgede derin kesikler, vajinal ve rektal kanama ve enfeksiyonları içeren yaralanma ve diğer fiziksel hasarlar için ağrı kesici ve ilaç dahil tıbbi bakıma erişimlerini devamlı engellediği gözaltı sırasında başladığını bildirdi. Bu da hayatta kalanların çok şiddetli ve bazı durumlarda kronik fiziksel acı çekmesine ve tıbbi tedavi gerektiren uzun süreli psikolojik sorunlara yol açtı.

Açığa çıkması halinde erkek aile üyeleri dahil diğer kişiler tarafından yaftalanma ve şiddet görme veya yetkililer tarafından misillemeye uğrama endişesiyle, hayatta kalanların bir kısmı hiç tıbbi yardım almadı; diğerleri ise evlerinden uzaktaki bölgelerde tıbbi tedavi aradı ya da sağlık uzmanı olan aile yakınlarından kayıt dışı bakım talep etti.

Vakaların tümünde, hayatta kalanlar, psikolojik etkilerin çok derin olduğunu belirtti. Travma sonrası stres bozukluğuyla baş etmeye çalışıyor ve/veya şiddetli korku, kaygı ve depresyon yaşıyorlardı. Hayatta kalanlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, hâlâ kabuslar gördüklerini, olayları zihinlerinde yeniden yaşadıklarını ve panik atak geçirdiklerini söyledi. Bazıları, özellikle de tecavüze maruz bırakılanlar, tekrar gözaltına alınma ve cinsel şiddete maruz kalma korkusundan evden çıkmadıklarını ifade etti. Hayatta kalan çocuklar, eğitimlerine odaklanamaz haldeydi.

Uluslararası Af Örgütü ayrıca hayatta kalanların intihar düşünceleriyle mücadele ettiğini ve gözaltına alınan arkadaşları veya gözaltında tanıştıkları diğer protestocular dahil olmak üzere cinsel şiddete maruz bırakıldıktan sonra intiharı düşünen, kendine zarar veren veya intihar girişiminde bulunan başkalarını tanıdıklarını tespit etti. Tecavüze maruz bırakılan lise öğrencisi Kıyan'ın annesi, oğlunun gözaltında iki kez intihar girişiminde bulunduğunu söyledi.

Beluci bir kadın olan Seher, güvenlik güçlerinin iç çamaşırı hariç kıyafetlerini çıkardığını, göğüslerine ve cinsel organına dokunduğunu, bir yandan da vücuduyla ve ten rengiyle alay edip onu tecavüzle tehdit ettiğini belirtti. Maruz bırakıldığı cinsel şiddetin travmatik etkisiyle ilgili şunları söyledi:

“Eskiden hayatta bir savaşıyordum. İslam Cumhuriyeti beni ruhen yıkmaya çalıştığımda bile devam ettim. Ama son zamanlarda sık sık intiharı düşünüyorum. Eski direncimden eser yok. Bütün gün, gece olsun da uyuyayım diye düşünen biri gibiyim.”

SİSTEMSEL CEZASIZLIK KRİZİ

İran'da uluslararası hukuk suçları ve diğer ağır insan hakları ihlallerine ilişkin sistemsiz cezazsızlık krizi uzun yıllardır devam ediyor. Bunun bir sonucu olarak, hayatta kalanlar şikayette bulunduğu dahi tek bir devlet görevlisi bile protestolar bağlamında keyfi olarak gözaltına alınanlara karşı işlenen cinsel şiddet ile diğer işkence ve kötü muamele suçlarından ötürü yargılanmak ve cezalandırılmak bir yana soruşturmaya dahi karşılaşmadı.

Dahası, savcılık makamları, uzun yıllara dayanan tüyler ürpertici sicillerine uygun olarak, işkence aygıtına çeşitli şekillerde etkin şekilde katkıda bulundu. Baskıların en şiddetli dönemlerinde, savcılık yetkilileri, gözaltı merkezlerini ziyaret ettiklerinde veya gözaltındaki kişiler bu yerlerden nakledilirken savcılığa çıkarıldıklarında taşıdıkları gözle görülür işkence izlerini görmezden geldiler, işkence şikayetlerini göz ardı ettiler ve soruşturma emri vermeyerek yaygın işkencenin devamlılığına olanak sağladılar. Takip eden aylarda savcılar ve hakimlerin, şiddete maruz kalan kişilerin işkence ve diğer türde kötü muamele ile alındığını söyledikleri 'itirafları' temelsiz suçlar isnat etmek ve haksız mahkumiyet kararları ve cezalar vermek için kanıt olarak kullanmasıyla, savcılar sistemin baskı döngüsünde daha da fazla suç ortağı oldu.

Uluslararası Af Örgütü, Ekim 2022'de Tahran Savcı Yardımcısı'nın yazdığı ve Şubat 2023'te İran dışında bir medya kuruluşunun basına sızdırdığı bir resmi belgeyi de inceledi. Belge, yetkililerin protestolar sırasında iki genç kadın tarafından iki Devrim Muhafızı hakkında yapılan tecavüz ihbarlarını örtbas ettiğini gösteriyor. Tahran Savcı Yardımcısı belgede vakanın “tamamen gizli” tutulmasını tavsiye ediyor ve “olaya karışan kolluk görevlilerinin adını vermeden şüphelilerin [görevlerinden] alınarak dosyanın zaman içinde kapatılmasını” öneriyordu.

Uluslararası Af Örgütü'nün bu rapor için görüştüğü, cinsel şiddetten hayatta kalanların çoğu, yetkililer eliyle daha fazla zarar görmekten korktukları ve yargının çözüm yerine baskı aracı olduğuna inandıkları için serbest bırakıldıktan sonra şikayette bulunmadığını bildirdi. Uluslararası Af Örgütü'nün vakalarını belgelediği 42 cinsel şiddet mağdurundan yalnızca üçü serbest bırakıldıktan sonra resmi şikayette bulundu. Bunlardan biri, güvenlik güçlerinin kendisini veya yakınlarını kaçırmakla ve/veya öldürmekle tehdit etmesi üzerine şikayetini

geri çekmek zorunda kaldı. Diğer ikisi ise defalarca tehdit edilmeleri ve devlet görevlilerinin ihlalleri peşinen inkar etmesi üzerine şikayetlerini takip etmeyi bıraktı.

İran yetkilileri, uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları ihlallerini inkar, çarpıtma ve örtbas etme politikası izleyerek BM Veri Toplama Misyonu'nun protestolar bağlamında işlenen insan hakları ihlallerine yönelik soruşturmasında işbirliği yapmayı reddetmekte ve heyetin ülkeye girişine izin vermemektedir. Onun yerine, çalışma yöntemleri, yetkileri ve bulguları tamamen gizli tutulan ve üyeleri arasında ihlalleri kamuya açık olarak haklı gösteren veya meydana geldiklerini reddeden kişilerin bulunduğu, çeşitli yargı dışı "veri toplama heyetlerinin" kurulduğunu açıklamaktalar.

TAVSİYELER

Uluslararası hukuk suçları ve cezasızlık döngüsünü kırmak için İran yetkilileri, istihbarat ve güvenlik güçlerinin işlediği tecavüz ve diğer cinsel şiddet suçlarını kamuya açık olarak kınamalı ve bu tür insan hakları ihlallerini emreden, işleyen, kışkırtan veya bunlara onay veren tüm kamu görevlilerinin adil yargılanmak üzere adalet önüne çıkarılacağını net olarak ifade etmelidir. Bunun için acilen BM Veri Toplama Misyonu'nun İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi için El Kılavuzuna (İstanbul Protokolü) uygun olarak, istihbarat ve güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri dahil tüm işkence ve kötü muamele beyanları hakkında hızlı, bağımsız ve etkili soruşturmalar yürütmek üzere İran'a girişine izin verilmelidir. Yetkililer, hayatta kalanların misillemelere karşı korunma hakkını güvence altına almalı ve telafi, tazminat, rehabilitasyon, tatmin ve tekrarlamama güvencelerini içeren onarım ve çözüm yolu haklarına erişimini sağlamalıdır. Yetkililer aynı zamanda, cinsel şiddetten hayatta kalan tüm kişileri ve "Kadın, Yaşam, Özgürlük" protestoları bağlamında ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için keyfi olarak gözaltına alınan diğer herkesi derhal ve koşulsuz serbest bırakmalı; adil olmayan yargılamalar sonucunda hazırlanan tüm iddianameleri, bu yolla verilen mahkumiyet kararlarını ve ölüm cezaları dahil tüm cezaları bozmalıdır.

İran'ın yargı sistemini devlet görevlileri tarafından işlenen uluslararası hukuk suçları ve diğer insan hakları ihlallerini soruşturmakta yetersiz ve isteksiz kılan ciddi yapısal engeller bulunmaktadır. Bunlar, yargı bağımsızlığının olmaması, yargı ile güvenlik güçlerinin iç içe geçmiş olması ve bizzat uluslararası hukuk suçlarından soruşturulması gereken kişilerin kıdemli savcılık ve yargı makamlarına atanmasını içermektedir. Güvenilir, etkili ve adil bir yargı sistemi kurmak üzere bu engellerle mücadele etmek, siyasi irade ile Uluslararası Af Örgütü'nün ve İran'da insan hakları durumuna ilişkin BM Özel Raportörü ile BM İnsan Hakları Komitesi'nin de aralarında bulunduğu çeşitli BM kuruluşlarının defalarca çağrıda bulunduğu, İran yetkililerinin ise uygulamak konusunda hiçbir istek göstermediği köklü anayasal, yasal ve idari reformlar gerektirmektedir.

Bu bağlamda, Uluslararası Af Örgütü, uluslararası toplumu, İran'ın sistemsel cezasızlık krizine kararlı bir karşılık vermeye ve işkence ve diğer uluslararası hukuk suçları kapsamına giren tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerinden hayatta kalanlar için adalet ve onarım talebinde bulunmaya çağırılmaktadır. Bu amaçla, uluslararası toplum;

- Bağımsız bir uluslararası mekanizmanın tüm yargı süreçlerinde iş birliği yapmak üzere İran'da işlenen uluslararası hukuk suçlarına ilişkin kanıtları toplamaya, birleştirmeye, korumaya ve incelemeye devam etmesi için İran Hakkında BM Veri Toplama Misyonu'nun yetkisinin BM İnsan Hakları Konseyi tarafından uzatılmasını desteklemelidir.
- Zanlının kendi topraklarında olması veya olmaması fark etmeksizin, İran yetkilileri tarafından işlenen, tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri dahil işkence ve diğer türde kötü muamele kapsamına giren uluslararası hukuk suçları ve ciddi insan hakları ihlalleriyle ilgili olarak evrensel ve diğer sınır ötesi yargı yetkisini kullanılmalıdır. Yeterli kaynak sağlanan kovuşturmanın başlatılması, emir verenler veya diğer üstler dahil olmak üzere suç şüphesi taşıyanların tespiti ve yeterli ölçüde kabul edilebilir kanıtın varlığı halinde uluslararası yakalama kararlarının çıkartılması buna dahildir.